

Sanning eller konsekvens

20090505

Oscar Guermouche

avgångsstudent, magisterprogrammet vid Institutionen för konst på Konstfack

Grant Watkins

avgångsstudent, mastersprogrammet *Konst i offentligheten* vid Institutionen för konst på Konstfack

Det har onekligen varit en händelserik termin på Konstfack, och våren 2009 har verkligen varit en spännande tid att vara konststudent i. Vi kommer att kunna säga att vi gick på Konstfack, på Institutionen för konst, just då när allt hände. Och vi såg det hela med egna ögon.

Men vad var det egentligen som hände? Vad är det vi har sett?

”Vi måste först tillsammans med polisen ta reda på var det har hänt och när det har hänt. När vi vet det kommer vi att lämna in en polisanmälan”, säger Gisela Poellinger, pressekreterare på SL, till TT. Två dagar senare står det i Dagens Nyheter att en polisanmälan är gjord. ”Vi vet inte när och var, men att det här har hänt syns på bilderna”, resonerar Poellinger återigen.

Kommentarerna syftar på den före detta Konstfacksstudenten Nugs verk *Territorial Pissing*. Det verk som fick kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth (M) att uttalat upprörd lämna konstmässan *Market*; det verk som motiverade SL att kräva Konstfack på 100000 kronor; det verk som i media kategoriserades som den andra, efter Anna Odells simulerade psykos, i raden av vårens ”Konstfacksskandaler”.

I videon *Best Things In Life Are For Free* (2001-2003) syns en maskerad person gå in i en butik och stoppa på sig vad som ser ut att vara ölburkar, förmodligen folköl. Bilderna är tagna från flera olika fasta vinklar, snett ovanifrån, vilket osökt ger känslan av att dokumentationen gjorts med bevakningskameror. Man vet inte när och var, men att personen snattar *det syns på bilderna*. Filmen har gjorts av Nug tillsammans med Pike och finns utgiven i *METAGRAFFITI – Graffiti Art Films*, Dokument Förlag 2009.

Det är många frågor som väcks av Nugs olika videoverk och få betraktare lämnas oberörda av dem. Förutom att belysa sin samtid och en omdebatterad subkultur, lyckas han genom sin konst blottlägga maktstrukturer inom det svenska kulturlivet. Och, inte minst, hans arbete problematiserar gränsen mellan fiktion och verklighet.

Man kan såklart tycka vad man vill om Nugs arbeten, men marknaden har klart och tydligt sagt sitt: det här är konst, och det är förbannat bra konst. Marknaden är tydligen oberörd av vad oinsatta bloggare och en dito kulturminister råkar anse. Nug ingår i Andreas Brändströms galleri i Stockholm, ansett som ett av norra Europas mest välrenommerade gallerier, en få förunnad

position för en nyutexaminerad konstnär. Nug har lyckats föra in graffitin i de fina salongerna utan att kompromissa med sitt uttryck; han har infiltrerat systemet och löst upp det.

Vägen dit har skett via Institutionen för konst på Konstfack. Och det är förhållandet mellan Nug och Konstfack, hur skolan verkar godkänna studenters kriminella handlingar, som en av den senaste tidens mediastormar, ”Konstfacksskandal nr. 2”, till stor del har handlat om. Men vad var det egentligen som hände?

Har SL ens hittat den så kraftigt vandaliserade vagnen? Den borde rimligtvis sticka ut något från de övriga i vagnparken. Borde inte SL:s polisanmälan redan vara gjord för länge sedan? En videodokumentation med en från topp till två maskerad person förändrar knappast utgången av ärendet.

Skulle *Territorial Pissing*, rent hypotetiskt, kunna vara resultatet av gedigna kunskaper i diverse videoanimeringsprogram? Gjordes inspelningen rentav i en ateljé på Konstfack? Den som påstår att det vore omöjligt kan inte ha varit på bio under de senaste 40 åren.

Låt säga, bara för att leka med tanken, att ett brott verkligen kan styrkas i det här fallet. Kan det då ha varit så att Nug dokumenterade, att det var han som höll i kameran? Eller att han regisserade? Kanske arbetar han med material som han har hittat, som han har fått eller som han har laddat ner från nätet. Postproduktion är en helt vanlig arbetsmetod inom samtidskonsten. Mannen på bilden är helt maskerad. Om det nu är en man.

Nu har förundersökningen lagts ner och i Svenska Dagbladet kan man läsa att Rebecca Risberg Fogelberg, förundersökningsledare vid Citypolisen, instämmer i resonemanget ovan: ”Man vet inte om det är han som stått bakom kameran, varit den som vaktar, eller varit själva gärningsmannen. Det är där vi kan säga att problemet ligger.”

Brott eller ej, Konstfacks rektor, Ivar Björkman, får ännu en gång stå till svars för ännu ett sattyg av ännu en student från Institutionen för konst. Och han klarar sig undan galant. Likt en jurist responderar Björkman i ett pressmeddelande: ”Innehållet i examensarbetet var inte känt i förväg på den aktuella institutionen. Handledaren, som tog del av den färdiga filmen först vid examinationstillfället, har inte känt till eller godkänt den iscensättning som filmen redovisar.” Alltså, vi visste inget och därför är vi till inget skyldiga. Intressant, Björkman.

När hela Sveriges rampljus riktas mot Konstfack tack vare studentarbeten, en ovärderlig medial uppmärksamhet, triumferar direktören ”Konstfack [läs *Jag*] har inte begått något fel”. Medan vissa studenter verkar villiga att riskera sina liv och sin frihet för att uttrycka sig, verkar Ivar Björkman mest angelägen om att försvara sin myndighetspost.

Kanske hade Björkman hanterat mediastormen annorlunda om han hade bättre insikt i verksamheterna på skolans olika institutioner samt vad dessa verksamheter, historiskt och teoretiskt, baseras på. Kanske borde han, chefen för Sveriges största konstnärliga högskola, vara bättre på att kommunicera med allmänheten om de sammanhang som de konstnärliga disciplinerna rör sig i. Kanske hade det varit spännande om han kände till några av samtidskonstens olika diskurser rörande det offentliga rummet. Och en i sammanhanget inte helt osökt fråga borde då vara hur Konstfack ska kunna utveckla sitt mastersprogram *Konst i offentligheten* utan att ta debatten på lika stort allvar som sina studenter.

Ivar Björkman nöjer sig inte bara med att svära sig fri från allt ansvar, han passar även på att i samma pressmeddelande leverera en illa dold känga mot personalen på Institutionen för konst: ”En student vid en konstnärlig utbildning kan självfallet behandla ämnet graffiti i ett examensarbete. Lärare måste samtidigt klargöra för studenter att handlingar som vandalism inte får förekomma inom utbildningen och att arbeten med sådant innehåll därför inte kan godkännas.” Mer eller mindre direkt menar Björkman att personalen vid Institutionen för konst aldrig förhållit sig till moral och etik i sin pedagogiska verksamhet. Något orättvist, kan man nog tycka, att uttala sig så om en institution som var den första av sitt slag att formulera just etiska riktlinjer för verksamheten. Och så är vi tillbaka på det där med insikt igen...

Själva kärnan av Björkmans försvar, att skolan inget visste, vittnar om en frapperande brist på insikt i institutionernas verksamheter. Alternativet vore att Ivar Björkman ljuger, och tvingar därmed sin personal att göra detsamma. Det är nämligen så att man på Konstfack i allra högsta grad var medveten om Nugs arbete.

Liksom på alla andra konsthögskolor i Sverige, antas man till Konstfack genom arbetsprover, det vill säga fragment ur och/eller dokumentation av ens konstnärliga verksamhet. (Därtill kommer intervjuer av sökanden, skriftlig motivering av denne till varför man söker sig till utbildning samt en skriftlig redogörelse för hur denne ser på sitt konstnärskap.) Så var även fallet när Nug antogs till utbildningen 2002. Därefter har han deltagit i de återkommande årskursutställningarna på skolan, med arbeten i precis samma linje som *Territorial Pissing*. På DVD:n *Metagraffiti* från Dokument Förlag, kan man själv se flera av dessa arbeten. Samt att de pikant nog är daterade till årtal då Nug var student på Konstfack.

Borde någon som Nug, med till synes kriminell verksamhet som ett återkommande inslag i sitt arbete, över huvud taget antas till en konsthögskola? “Nej!” ryggradsreagerar bloggarna samstämmigt. Men då skulle Sveriges konsthögskolor tvingas ignorera ett av västvärldens mest spridda subkulturella uttryck, och samtidigt helt blunda för en betydande del av den moderna konsthistorien. Ett sådant förhållningssätt till det egna området anstår givetvis inte någon högskola, oavsett disciplin.

Att Nug, inom loppet av ett halvår efter den senare så omdebatterade examinationen, knyts till galleri Brandstrom Stockholm, gör inte saken lättare. Nug råkar, besvärande nog, leverera just det som marknaden vill ha. Och på så sätt uppfyller han tveklöst det borgerligt förankrade kravet om konstnären som entreprenör.

Bör ett uttryck som Nugs stoppas från att visas och vad kan det få för konsekvenser? Det här är en problematik som Ivar Björkman över huvud taget inte bemödat sig diskutera, vare sig internt på skolan eller offentligt.

Som student är det mycket man tycker sig kunna kräva av rektorn för Sveriges största konstnärliga högskola. Inte minst att han ska kunna skilja mellan konst och design, etik och estetik, insikt och censur. Men vilka krav har det ställts från styrelsens håll? Från politikerna?

En av de politiker som, tillsammans med kulturministern, reagerar mest högljutt mot de första två ”Konstfacksskandalerna” är bloggande Margareta Pålsson (M), Moderaternas gruppledare i utbildningsutskottet. ”Utbildningen på Konstfack är bland de dyraste i Sverige och det minsta man kan begära, är att de studerande inte är kriminella eller sprider löje över den viktiga psykvården”, meddelar hon i Kristianstadsbladet. Hon tar sedan initiativet till att kalla Ivar Björkman till alliansens gruppmöte med motiveringen att hon vill veta ”hur Konstfack tänker göra för att förhindra att sådant här händer i framtiden”.

”Sådant här”? Vad är det Konstfack ska förhindra? Konsten, examinationen eller politikernas utbrott?

Efter mötet med Ivar Björkman, som äger rum den 25:e mars 2009, är Pålsson plötsligt uttalat nöjd och hon konstaterar att det inte längre återstår några frågetecken. ”De har tagit tag i problemen, och det märks tydligt att de tar det här på allvar”, berättar Pålsson.

Vad är det som Ivar Björkman känt sig tvungen att lova dem? På vilket sätt har han tagit tag i problemen och vilka problem handlade det över om över huvud taget? Det vet vi inte. Sveriges sanningsivrande och faktagranskande journalistkår måste ha börjat tappa intresse för Konstfack vid det här laget och den här så uppenbara frågan resulterar inte i mer än en ett par sakligt redogörande notiser. Genom liknande notiser får vi veta att regeringen, två veckor efter mötet mellan Björkman och alliansgruppen, har beslutat förlänga Björkmans förordnande, som annars skulle gå ut den 31:a maj.

Måndagen den 20:e april publiceras en artikel i Dagens Nyheter med rubriken ”Konstfacks elever kan stoppas av jurist”. ”Konstfacksskandal nr. 3” är född.

Artikeln är skriven av frilansjournalisten Märta Myrstener. I den påstås att två examensarbeten på magisternivå riskerar att stoppas från att visas på Konstfacks vårutställning 2009. Anledningen anges vara att de två verken har tillkommit genom lagbrott.

Det ena av verken påstås riskera att stoppas på grund av att det bland annat innehåller musik från ett tv-spel, något som verkets upphovsperson, Magdalena Nordin, anges sakna rätt till att använda i sin presentation. Det andra av de två examensarbetena utgörs, enligt artikeln, av bland annat tre svenska flaggor på vilka upphovspersonen, Oscar Guermouche, har målat texter. Att tillföra ”märken, bokstäver eller andra tecken” på flaggan har endast kungen rätt att göra, påstås det vidare med hänvisning till lagen om Sveriges flagga.

Detta, det mer eller mindre uppenbara brottet mot lagen om Sveriges flagga, anges ha varit det första skälet till att Konstfack försökt stoppa verket från att visas på skolans vårutställning. Men då det visat sig att brott mot lagen sedan 1971 inte leder till något straff, har Konstfack till slut vikit sig på just den punkten. Men, får artikelns läsare veta, flaggorna ska ändå inte få visas; de kan nämligen bryta mot lagen om förargelseväckande beteende.

I artikeln påpekar Magdalena Nordin att hon har arbetat på samma sätt under alla hennes fem år på Konstfack utan att det någonsin tidigare har ifrågasatts ur ett juridiskt perspektiv. Oscar Guermouche berättar att delar av hans arbete visats offentligt vid tidigare tillfällen och att hans olika handledare under de senaste terminerna väl känt till hur det varit utformat. Att verket, först ett fåtal veckor innan vårutställningen, plötsligt ska granskas juridiskt, påstås Guermouche tolka som ett försök från Konstfacks ledning att ”blidka medier och politiker och andra som plötsligt ska få vara med och påverka utbildningen”.

Olof Glemme, prefekt vid Institutionen för konst på Konstfack, och Ivar Björkman kommer till tals i samma artikel utan att dementera något av påståendena. De bekräftar att en juridisk granskning av verken pågår och såväl rektorn som prefekten försvarar detta agerande.

Samtliga av Sveriges större nyhetsredaktioner reagerar på artikeln. Likaså gör bloggsvrige. På förmiddagen, samma dag som Dagens Nyheter publicerade artikeln, berättar Olof Glemme och Ivar Björkman för några av de journalister som hör av sig till dem i ärendet att det nu fattats beslut om att Oscar Guermouches verk ska få visas. Dock är Magdalena Nordins verk fortfarande bannlyst från Konstfacks vårutställning.

Rektorn och prefekten, liksom de två studenterna, såväl intervjuas som kommenteras och citeras i ett otal medier under veckan. Fortfarande är det ingen som dementerar något av påståendena i Märta Myrsteners artikel.

Fyra dygn senare, på fredagsmorgonen den 24:e april, kommenterar rektor Ivar Björkman Konstfacks juridiska granskning av de två examensarbetena på P1. Han påstår då att den ena av studenterna, Oscar Guermouche, själv påkallat behovet av att få sitt verk juridiskt granskat. På måndagen därefter publicerar Dagens Nyheter en debattartikel undertecknad Ivar Björkman och Konstfacks styrelseordförande, Gunilla Thorgren. Där återkommer påståendet om att det är Guermouche själv som ”har lyft frågan och ville få det då granskat av jurist för att se om han hade begått något olagligt”. Ytterligare en dag senare, på tisdagen den 28:e april, tar Björkman till orda vid ett lunchmöte med samtliga av Konstfacks professorer. Han påstår då att förargelseväckande beteende aldrig nämnts som en anledning till att stoppa Oscar Guermouches examensarbete från att visas på vårutställningen.

För de flesta ter det sig nog orimligt, för att inte säga omöjligt, att en tidning som Dagens Nyheter skulle publicera en artikel vars innehåll över huvud taget inte hade kontrollerats innan. Dessutom hävdar Märta Myrstener själv, frilansjournalisten som skrev artikeln, att hon fick tipset om den juridiska granskningen från varken Oscar Guermouche, Magdalena Nordin eller någon annan på Institutionen för konst. Tipset kom förvisso från någon på Konstfack, men från någon verksam på en helt annan institution än den för konst.

Nå, då är det väl Ivar Björkman som ljuger för att rädda sig undan ytterligare pinsamheter? Ja, så skulle det ju också kunna vara. Förutsatt att chefen för en svensk myndighet, den största och mest framstående inom sitt område, skulle vara beredd att riskera hela sin trovärdighet, och därmed hela sin framtida karriär, på grund av en nödlögn. Det är kanske inte heller så troligt.

Frågan blir återigen aktuell: vad var det egentligen som hände?

Kanske får vi en ledtråd om vi tittar närmare på verket *Vi vill åka till Moskva* (2008-2009), det omnämnda examensarbete som Guermouche presenterar på Konstfacks vårutställning 2009.

Verket utgörs dels av tre svenska flaggor på vilka textutdrag från marschsånger förekommande vid svenska jägarförband har målats. Dels utgörs verket av ett större antal citat hämtade från en mängd olika källor, från en mängd olika områden.

Han påstår att hans ambition med verket är att genom ett språkligt perspektiv belysa kopplingar mellan svensk historieskrivning, svensk lagstiftning, svensk nationalism, svenskt näringsliv, svensk försvarspolitik, svensk media och svensk konsthistoria.

En modifierad version av verket, titulerad *Welcome to Sweden, Ivan!* och då med en av sångerna översatt till ryska, visas inom ramarna för biennalen *Qui Vive?* i Moskva sommaren 2008. Där stoppas verket av ryska myndigheter och flaggorna tas ned kort efter öppningen av utställningen.

Någon månad senare visas delar av verket på Kalmar Konstmuseum, då i gruppställningen *Friktion och konflikt* curerad av Martin Schibli. Utställningens tema anges vara baserat på idéer om makt och kulturellt tolkningsföretade i förhållande till den historia som är gemensam för många av länderna gränsande till Östersjön. I media beskrivs verkets texter som bland annat ”råa”, ”rysofobiska” och ”rasistiska”, och hos vissa väcker verket mycket starka reaktioner; någon spottar på flaggorna, en av museets guider vill över huvud taget inte visa dem och en

besökare blir så okontrollerat arg att han till slut släpas ut från byggnaden. Andra verkar ta det med ro och en kulturjournalist kallar verket till och med ”lågmält”.

Med det som bakgrund verkar den senaste månadens juridiska kontroverser om verket vara nästan för bra för att kunna vara sanna. Genom ett tillsynes omsorgsfullt val av sammanhang att visa verket i och genom de reaktioner det då har väckt samt med en enorm hjälp från bland annat media, jurister, ryska myndigheter, Carl Johan De Geer och Konstfacks rektor, skulle kunna påstås att Oscar Guermouche har uppnått alla uttalade ambitioner med verket.

Skulle man då till och med kunna tänka sig att det är Ivar Björkman som själv har initierat och iscensatt ”Konstfacksskandalerna”? Av alla konstnärliga högskolor i Sverige, riktas just nu allt rampljus på Konstfack med Ivar Björkman i spetsen. Kanske har han en plan för att ta skolan ur denna kris. Kanske är det inte någon kris. Kanske har han gjort ”en Anna Odell”.

Snart är det dags för Konstfacks vårutställning, där rektorn håller sitt årliga tal. Avslöjar han då sin plan, och samtidigt bevisar att skolan och dess rektor ligger i absolut framkant när det gäller mediestrategi, interaktivitet, relationell estetik, institutionell kritik, konst i offentligheten?

För den som inte kan hålla sig ända till dess finns det ännu en källa: e-postkonversationen mellan rektorn, prefekten och juristerna. Denna konversation finns sparad på Konstfack och klassas enligt svensk lag som offentlig handling. Kanske kan den ge insikt i vad som egentligen hände. Men man vet inte. Ivar Björkman säger ju att man blivit mer ”noggrann” på skolan efter vårens uppmärksammade fall.

Samtliga citat i denna text är hämtade från diverse artiklar publicerade på internet, dock ej från några bloggar.